

Genomlysning Dans & Teater 2001

Bilaga 4

TANKAR OM BIDRAGSSYSTEMEN

BIDRAGSSYSTEMET

1. Utgångspunkter.....	3
1.1. Bakgrund.....	3
1.2. Två huvudproblem.....	3
1.3. Framtida kulturanslag	3
2. Stödformer.....	4
2.1. Verksamhetsbidrag.....	4
2.2. Projektbidrag.....	4
2.3. Utjämningsbidrag.....	5
2.4. Stipendier.....	5
3. Bedömningskriterier.....	6
3.1. Inledning	6
3.2. Kvalitetskriteriet	6
3.3. Andra konstrelaterade kriterier.....	6
3.4. Kulturpolitiska nyttokriterier.....	7
3.5. Pragmatiska kriterier	7
3.6. Självpåtagna kriterier.....	7
3.7. Kommentarer.....	8
4. Vem bedömer och beslutar.....	8
4.1. Dagens system i Göteborg	8
4.2. Referensgrupper.....	9
4.3. Kommentarer.....	9
5. Relation till Kulturrådet och Västra Götalandsregionen.....	10
5.1. Förhållandet till Kulturrådet (KUR).....	10
5.2. Förhållandet till regionen.....	10
6. Om formalia	11
6.1. Ansökningstider.....	11
6.2. Budget och redovisning.....	11
6.3. Lägesrapporter och ändrade planer.....	11
6.4. Marknadsföringsplan.....	11
6.5. Manual och blanketter	12
7. Tankar om bidragens framtida utformning	12
7.1. Synen på bidrag.....	12
7.2. Uppdrag.....	13
7.3. Långa bidrag – korta bidrag.....	13
7.4. Några få stora bidrag – många små bidrag.....	14
7.5. Möjligheten att köpa föreställningar.....	14
7.6. Löner och försörjning.....	14
7.7. Rörlighet-Trygghet	15
7.8. Ansvar för mångkulturella uttryck.....	15
7.9. Teknisk utrustning, inventarier och lokalförändringar	16
7.10. Konsultativ funktion på kulturförvaltningen.....	16

BIDRAGSSYSTEMET

Vi redovisar här de diskussioner vi haft om bidragssystemet och föreslår samtidigt en separat utredning om detta. Den kan ta sin utgångspunkt i nedanstående resonemang.

1. Utgångspunkter

1.1. Bakgrund

Bortsett från kommunens egna behov föreligger särskilt tre skäl att utreda bidragssystemet inom en nära framtid.

- Kulturrådet ser just nu över sina bidragssystem till fria dans- och teatergrupper. Mycket talar för att man kommer att öka bidragsvolymen totalt, samtidigt som man minskar antalet grupper som erhåller bidrag. Sådana förändringar kommer att påverka förutsättningarna för Kulturnämndens bidragsgivning i Göteborg.
- En kanske lika stor förändring är den samverkan mellan Kulturrådet och Västra Götaland som planeras till år 2002. Meningen är att Västra Götaland skall få en viktig roll i fördelningen av statliga pengar till fria grupper.
- Det finns också anledning att förmoda att de förändrade reglerna på arbetsmarknadsområdet kommer att påverka förutsättningarna för bidragsgivningen.

1.2. Två huvudproblem

Det finns två huvudproblem i dagens bidragssystem för fri scenkonst i Göteborg. Det ena är att resurserna är otillräckliga. Det kommer hela tiden nya grupper och konstellationer som söker pengar. Samtidigt finns en ambition att ge de etablerade aktörerna bättre villkor och högre bidrag. Detta är en ekvation som inte går ihop. Många grupper löser istället sina problem genom periodisk stämpling, och olika åtgärder från AMS används flitigt för att fylla hålen.

Det andra problemet är att det saknas tydliga riktlinjer för hur befintliga pengar skall fördelas. Visserligen finns Göteborgs kulturpolitiska strategi som en grund för nämndens arbete, men det saknas instrument för prioriteringar och framförhållning. Detta gör det svårt att planera bidragsarbetet och att genomföra förändringar. Det skapar också osäkerhet inom kulturlivet.

1.3. Framtida kulturanslag

Inget talar för att man i framtiden kan räkna med väsentligt förstärkta bidragsramar till kultur. Den fria kulturens enda möjlighet till ökade anslag är förmodligen att arbeta för att tillgodogöra sig en större andel av den totala kulturbudgeten.

Förvaltningen genomför genomlysningar av de andra konstområdena, musik, foto, litteratur, film och design/konsthantverk. Om dessa resulterar i förslag som kostar mer pengar än idag är det viktigt att dessa inte tas från anslagen till den fria scenkonsten.

2. Stödformer

2.1. Verksamhetsbidrag

Verksamhetsbidragen har med åren funnit en form som i praktiken gjort dem till ett slags långsiktiga kommunala åtaganden. Har man kvalificerat sig för verksamhetsbidrag löper man i normala fall ingen risk att bli utkastad utan vidare.

Det finns också i verksamhetsbidragen ett erkännande av försörjningsproblemet och lönebegreppet även om summorna är för små och något egentligt åtagande inte existerar. Svårigheterna med dagens system är att det finns för lite pengar för att ge tillräckligt många tillräckligt stora verksamhetsbidrag. Det är också ett bekymmer att det saknas rutiner för varför, när och hur ett verksamhetsbidrag skulle kunna dras in. I praxis och tillämpning av de befintliga verksamhetsbidragen finns kunskap man bör ta fasta på när man utformar ett framtida bidragssystem.

2.2. Projektbidrag

Projektbidrag borde rimligen gå till projekt. Ser man närmare på Göteborgs projektbidrag till fri scenkonst visar det sig emellertid att de snarare går till allt som inte har verksamhetsbidrag.

En stor del av de som får projektbidrag driver egentligen en fast verksamhet som fri grupp eller i en fast konstellation, ibland med egen lokal. Eftersom de inte lyckas komma i åtnjutande av verksamhetsbidrag är de hänvisade till projektbidrag som ofta beviljas år efter år, ibland flera gånger per år. Hit hör också flera fria koreografer och regissörer med kontinuerlig verksamhet.

En annan del av de som får projektbidrag är etablerade grupperingar som då och då gör föreställningar av hög klass, men som däremellan arbetar på andra håll. Hit hör t.ex. några av Göteborgs fria operaensembler.

Rena projekt utgör en mindre del av projektbidragstagarna. Det handlar om uppsättningar av föreställningar, arrangerande av festivaler, seminarier och mycket annat.

En utredning av bidragssystemen bör diskutera projektbidragens framtid med hänsyn till detta. Kanske borde kulturnämnden i framtiden öronmärka pengar för speciella områden för att tydliggöra hur prioriteringar skall gå till. En svårighet med detta är emellertid att förutse vilken volym som varje år krävs för de olika områdena.

2.3. Utjämningsbidrag

Utgjämningsbidragen har vuxit fram i arbetet med Kulf och Kulis. Bidraget är ett slags efterhandsstöd som ger ett visst belopp per såld biljett. Systemet omfattar barn- och ungdomsteater eller dans. Subventionerna varierar mellan 20 och 50 kronor per biljett.

Utgjämningsbidraget är ett bidrag som uppmuntrar grupperna att spela mycket och se till att det kommer publik till föreställningarna. Därvidlag är det intressant. Det har också vuxit mycket i omfattning de senaste åren. För att undvika att grupperna eller arrangörerna tar in orimligt mycket publik på föreställningarna för att få mer bidrag finns ofta ett maxantal per föreställning.

Det finns flera frågor att diskutera vad gäller utjämningsbidragen. Vissa grupper som har verksamhetsbidrag får med hjälp av utjämningsbidragen i praktiken ett betydligt högre bidrag än det beslutade verksamhetsbidraget. Det innebär att de grupper som spelar barnteater och har en stor publik får en bättre ekonomi än de som spelar vuxenteater och har en stor publik. Denna problematik bör diskuteras vidare och möjligheten att väga in sådana aspekter vid fördelningen av verksamhetsbidrag bör också tas upp.

En annan aspekt är att utjämningsbidragen ger grupper som inte får verksamhetsbidrag möjlighet till kommunalt stöd. Det blir ett slags marknadsmässigt bidrag där den som inte klarar de kulturpolitiska bedömningarna ändå kan dra in pengar genom idogt uppträdande.

En stor poäng med utjämningsbidragen är att de ger anledning att spela barnteater. Utan dem skulle det kanske inte produceras tillräckligt med barnteater.

Skulle ett liknande system kunna finnas också på vuxensidan? Det finns många självklara invändningar. Angelägen teater är inte alltid den som drar mest publik. Smal eller experimentell scenkonst skulle bli lottlös. Systemet skulle uppmuntra kommersiell utslätning. Som tankelek är det ändå intressant med ett system som uppmuntrar till hög produktivitet och nytänkande i arbetet med att hitta publiken. Ett system som uppmuntrar till att spela länge, för större publik och på flera platser. Kanske skulle man i ”vuxenversionen” kunna få bidrag per föreställning, oberoende av publik tillströmning.

I Tyskland finns kommunala bidrag som kompenserar fria grupper för rabatter som ges till arbetslösa och studenter. På så vis kan de hålla ett relativt högt biljettpris, ge rabatter till de som har ont om pengar och få kompensation av kommunen för detta. Detta är ett exempel på en tillämpning av utjämningsbidrag inom vuxenteatern.

En utredning om bidragssystemen bör diskutera utjämningsbidragens relation till verksamhetsbidragen och andra kulturpolitiska bedömningar kulturnämnden gör, och fundera över möjliga tillämpningar även inom vuxenteater och dans.

2.4. Stipendier

Göteborgs kommun delar varje år ut stipendier till konstnärer som är verksamma i Göteborg. År 2000 fördelades en miljon kronor till 50 konstnärer, som fick

20 000 kronor var. Kommunen delar varje år också ut fem författarstipendier om vardera 50 000 kronor.

Det finns anledning att diskutera om det inte vore mer verkningsfullt att dela ut färre men högre stipendier. Då skulle de som får stipendier, på t.ex. 100 000 kronor verkligen kunna få arbetsro under en period. Å andra sidan betyder även 20 000 kronor mycket för den som lever knappt och erkännandet som sådant kan vara viktigt.

Dessa frågor bör diskuteras i en översyn. Det bör nämnas att Göteborgs kommun totalt sett delar ut en förhållandevis hög stipendiesumma, jämfört med t.ex. Stockholm.

3. Bedömningskriterier

3.1. Inledning

Det finns en rad kriterier som används när man bestämmer vilka som skall få bidrag. Några är formella, andra uppstår i processen kring själva handläggningen och av rent mänskliga skäl. För att kunna diskutera framtida bidragssystem bör man vara medveten om vilka kriterier som ligger till grund för dagens bidrag.

3.2. Kvalitetskriteriet

Det vanligaste kriteriet vid bedömning av konst är självklart kvalitet. Det är också svårast att definiera och det finns mängder av fällor att gå i.

Konstlivet är fullt av trender, och det kan ibland vara svårt att upptäcka konst av hög kvalitet som inte följer trenderna. Förpackningen är också bedräglig. Ett stycke som framförs i tjugiga sammanhang av skickliga artister kan mycket väl ha allvarliga brister i konstnärlig kvalitet. Ofta tar det många år innan institutioner och konstnärliga hierarkier upptäcker kvaliteten i nyskapande uttryck.

Samtidigt finns en slags kvalitetkonsensus vid en given tid inom en given kulturkrets av publik-media-konstnärer-konstvetare. Denna fungerar alltid som en urvalsprincip vare sig man arbetar med referensgrupper eller med handläggare och politisk nämnd. Den är svår att bortse från.

3.3. Andra konstrelaterade kriterier

Förutom kvalitetskriteriet finns två andra kriterier som handlar om det konstnärliga uttrycket.

- Nyskapande. Man vill premiera konst som är samtida, vågar experimentera och som för konstarten framåt.
- Gränsöverskridande. Detta har varit ett vanligt kriterium under 90-talet. Det beror på att vissa gränser mellan konstområdena suddas ut, att man vill

uppmuntra till samarbeten, att ny teknik ofta används och att man vill ge möjlighet för nya genrer att göra entré på konstscenen.

Dessa kriterier är det närmaste konstpolitiken kommer en ambition att påverka innehållet i den konstnärliga verksamheten. Det är med dessa man i någon grad kan påverka vilken slags konst som skapas.

3.4. Kulturpolitiska nyttokriterier

En viktig grupp kriterier är de som ställer sociala eller kulturpolitiska krav.

- Barn. Att spela för och med barn och ungdomar har länge varit det mest prioriterade området i svensk kulturpolitik.
- Segregation. Kulturinsatser som motverkar segregation mellan befolkningsgrupper och gärna har mångkulturella inslag är ett annat sådant område.
- Tillgänglighet. Att spela för grupper och på platser där konst normalt inte visas är ett prioriterat område. Likaså pedagogiska insatser som hjälper ny publik att tillgodogöra sig de konstnärliga uttrycken.

3.5. Pragmatiska kriterier

Flera av de viktigaste kriterierna bygger på mer vardagliga företeelser.

- Lång och trogen tjänst. Om den som söker hållit på länge och gjort intressanta föreställningar är detta givetvis ett argument i sig.
- Ordentlighet. Här handlar det om att de som söker visat att de brukar genomföra det de lovar, att de sköter ekonomi och publikarbete på ett bra sätt och att de kommer in med ansökningar och redovisningar i rätt tid och riktigt utformade.
- Andra ger bidrag. Ett viktigt skäl för bidrag är att också andra ger bidrag. Ger Kulturrådet ger oftast kommunen. Söker någon bidrag på annat håll kan ett argument vara att man har bidrag från kommunen.
- Bra volym. Antalet föreställningar och regelbundenheten i produktionen är viktiga för bidragsgivningen. Likaså publiktillströmningen. Även om viss förståelse finns för svackor måste produktion och publik hålla en viss nivå över en längre tid.
- Namnkunnighet. Bidragsgivarna måste ha hört talas om den som söker anslag. Åtminstone måste de ha referenser, från trovärdiga personer eller till något tidigare genomfört projekt.

3.6. Självpåtagna kriterier

Ett specialfall i kriteriefloran är typiskt för den fria kulturen. Det handlar om kriterier som utövarna själva skapar, men som ofta har en kulturpolitisk eller samhällsnyttig poäng. Man bygger upp en fungerande verksamhet i liten skala,

vänder sig till bidragsgivaren och söker pengar med hänvisning till samhällsnyttan.

Den här typen av initiativ är vanliga i det fria kulturlivet och har ofta stor bärkraft. Problemet är att de inte alltid passar in i de vanliga kriterierna, och att de tar kulturpolitiska initiativ utan att egentligen ha mandat för detta.

Skall samhället kunna dra full nytta av sådana projekt, som till en början ofta drivs med ett stort mått av idealitet, är det viktigt att finna en lösning på den friktion som ibland uppstår mellan kulturpolitiken och fria kulturpolitiskt motiverade initiativ.

3.7. Kommentar

En framtida utredning om bidragssystemet bör diskutera vilka kriterier som skall gälla och i vilken mån dessa går att formalisera som underlag för bidragsgivning. Man kan också tänka sig vissa övergripande kriterier som varje år kompletteras med politiskt beslutade tilläggs-kriterier som styr prioriteringar under en tidsbegränsad period. På så sätt kan man från år till år vika pengar till särskilt prioriterade områden.

4. Vem bedömer och beslutar

4.1. Dagens system i Göteborg

På Göteborgs Kulturnämnd handläggs ansökningar om bidrag för dans och teater av kulturförvaltningen. Där bedömer handläggaren ansökan i förhållande till de kriterier som gäller och med hänsyn till hur mycket pengar som finns att fördela. Handläggaren lämnar sedan ett förslag till Kulturnämnden, tidigare i vissa fall bidragsdelegationen. För mindre summor, upp till 50 000 kronor, har beslut kunnat fattas av förvaltningens tjänstemannadelegation. Det finns en handläggare för dans, teater och musik, och en för bild, form och design.

Ofta sker beredningen av ett ärende i samråd med andra tjänstemän på förvaltningen. Handläggarna ser mycket av den dans och teater som beviljas anslag. De har också ett eget kontaktnät bestående av kulturkännare av olika slag. Kulturrådets (KUR) uppfattning väger också tungt. I sin handläggning följer Kulturförvaltningen ofta de bedömningar KUR gör. Det håller på att växa fram former för en liknande avstämning med storlandstinget.

Handläggarens arbete består till stor del av kontakter med den sökande. Det är inte ovanligt att sökanden också uppvaktar politiker. Ansvars- och arbetsfördelningen mellan politiker i kulturnämnden och tjänstemännen på kulturförvaltningen är dynamisk till sin karaktär. Stora riktlinjer och prioriteringar tas som politiska beslut av nämnden, även om förvaltningen fungerar som sakkunniga på området. Handläggningen av ärenden sker på förvaltningen, men ibland förekommer samråd med huvudansvariga politiker.

Systemet ger den som inte får förståelse för sin verksamhet hos förvaltningens tjänstemän möjlighet att gå direkt till politikerna. Detta har ibland visat sig kunna innebära förändrade beslut.

4.2. Referensgrupper

På KUR, Konstnärsnämnden och många andra liknande instanser görs den konstnärliga bedömningen av referensgrupper som består av sakkunniga av olika slag. Dessa referensgrupper gör en bedömning i enlighet med de direktiv som gäller och kommer med förslag som sedan fastställs av en styrelse. Handläggaren fungerar som föredragande och sekreterare på referensgruppernas möten.

På Göteborgs kulturförvaltning finns inget sådant system. Många har dock efterlyst något liknande. Diskussioner om detta har förekommit, framför allt ute i kulturlivet men också på förvaltningen.

Det bör konstateras att Göteborgs kulturnämnd i alla år gjort till synes väl så rimliga bedömningar som KUR, ofta i samråd med dem. Det finns alltså inget som säger att denna bedömningsmodell t.ex. missgynnat smalare eller annorlunda konst.

Fördelarna med ett referensgruppsystem är flera. Branchskunniga har med sina kunskaper om området bättre förutsättningar att göra en konstnärlig bedömning än lekmän. De har god insyn, känner till nya idéer och utövare och de ser mycket av det som produceras. En referensgrupp kan också lättare stå för ett negativt beslut i kraft av sin sakkunskap och konsensus.

Till nackdelarna hör att sakkunniga är branschfolk. De gör en så att säga inomkonstnärlig bedömning, och kan därför inte sägas företräda allmänhetens intressen. De är kanske också mer känsliga för de trender och moden som präglar det konstnärliga samtalet med faser över ett antal år. Jävsituationer kan också uppstå. Dessutom är ett sådant system kostsamt.

Det bör här påpekas att något som varit positivt med Göteborgs kommuns system är att det varit möjligt att få skriftlig motivering till beslut, även avslag. Kulturrådet och andra som har referensgrupper ger inte motiveringar till beslut. Det vore positivt om man även i framtiden kan få ta del av de motiveringar som ligger bakom beslut om bidrag i Göteborg.

4.3. Kommentar

Frågan om berednings- och beslutsordning är grundläggande i en utredning om bidragssystemen. Även en diskussion om arbetsfördelningen mellan politiker och tjänstemän och om handläggarnas roll bör finnas med.

5. Relation till Kulturrådet och Västra Götalandsregionen

5.1. Förhållandet till Kulturrådet (KUR)

Det faktum att kommunen tillsammans med KUR finansierar den fria scenkonsten har lett till ett ganska nära samarbete, både vad gäller verksamhets- och projektbidrag. I praktiken ger man ofta ungefär lika mycket till varje grupp, även om variationer förekommer. Det handlar då främst om situationer där kommunen vill ta ett ansvar för verksamheter av lokalt intresse.

I KUR:s riktlinjer för dans och teater finns huvudregeln att kommunen skall satsa lika mycket. Det finns också en tydlig hållning till bidrag för lokaler och scener, de är kommunernas ansvar. Inom en del andra områden, som stöd till musikgrupper, ger KUR bidrag utan motsvarande krav på kommunerna.

Samspelet mellan kommun och KUR har trots allt skapat ett slags mångfald i bidragssystemet, en möjlighet för sökanden att vinna gehör för sina idéer på ett andra ställe om man inte lyckas på det första. Det är en viktig faktor i ett system där personliga kontakter och subjektiva bilder av konstnärlig kvalitet spelar stor roll.

KUR genomför just nu en översyn av sina bidrag till fria grupper. Mycket talar för att denna resulterar i en förstärkt bidragsram, fleråriga bidrag och en koncentration av bidragen till färre grupper. Sådana förändringar skulle få stora konsekvenser för Göteborgs bidragssystem, bland annat genom att kommunen förväntas följa KUR:s nya prioriteringar, samtidigt som kommunen ensam får ta ansvar för sådana grupper som inte längre får plats i det nya systemet.

5.2. Förhållandet till regionen

Det nya storlandstinget utgör inte utan vidare en ytterligare bidragsinstans för dans- och teaterlivet i Göteborg. Fria grupper som uteslutande verkar i Göteborg är en lokal angelägenhet och får stöd i sin hemkommun.

Om en grupp däremot turnerar i länet eller driver ett projekt som omfattar flera kommuner blir det en regional angelägenhet och får möjlighet till bidrag från regionen.

Nu ser det dock ut som om regionens kulturnämnd kommer att få en helt ny roll. Sedan flera år pågår försök med samarbete mellan KUR och några landsting, bl.a. Västra Götaland. I princip går dessa ut på att föra beslut om statliga kulturpengar närmare de som söker genom att låta regionernas kulturnämnder delta i besluten. Många konstnärer och branschfolk har ställt sig negativa till detta eftersom de befarar en mer lekmanmässig bedömning och att regionala särintressen skall hota den konstnärliga friheten.

Frågan har utretts i PARK-utredningen och nu är det klart att även de statliga bidragen till fria grupper i Västra Götaland så småningom kommer att handläggas i samråd med regionens Kulturnämnd.

Redan idag finns ett väl fungerande samarbete mellan Göteborgs och Västra Götalands kulturförvaltningar i andra och mer övergripande frågor som rör

infrastruktur, turnéverksamhet, barnverksamhet m. m. Om den planerade förändringen av KUR:s verksamhet genomförs kommer den givetvis att skapa ett ännu tätare samarbete mellan kommunen och regionen. Detta kommer i så fall att skapa nya förutsättningar även för ett framtida kommunalt bidragssystem och bör särskilt beaktas av utredningen.

6. Om formalia

6.1. Ansökningstider

Verksamhetsbidrag söks en gång om året på fasta datum. Bortsett från diskussionen om treåriga bidrag finns det ingen anledning att ändra på detta system.

Projektbidrag och andra former har kunnat sökas löpande. Sedan hösten 2001 kan de endast sökas vid två tillfällen per år. Så har fallet varit på KUR sedan länge. Mycket talar för att detta bör fungera väl också i Göteborg. Det är dock viktigt att möjligheten att söka mindre summor finns kvar. Ibland kan improviserade initiativ dyka upp som av olika skäl bara är genomförbara vid en given tidpunkt.

6.2. Budget och redovisning

För verksamhetsbidragen fungerar budget och redovisning i allmänhet bra. Den följer Kulturrådets regler. Vad gäller projektbidragen finns ibland en del övrigt att önska. Därför är det bra att kommunen nu börjat ställa krav på de som får projektbidrag att lämna en vederhäftig budget med realistiska siffror, att efter avslutat projekt inkomma med redovisning och när det gäller summor över en viss storlek lämna ett bokslut som godkänts av revisor. I en sådan redovisning måste också publik- och föreställningsstatistik ingå.

6.3. Lägesrapporter och ändrade planer

Det borde också vara möjligt att till ett projektbidrag foga ett krav om att omedelbart meddela förvaltningen om stora förändringar av den ursprungliga planen sker. Överhuvud taget borde en tydligare och mer kontinuerlig dialog mellan förvaltning och utövare under projektets gång vara ett viktigt mål för framtiden.

6.4. Marknadsföringsplan

Av olika anledningar genomförs ibland projekt som kanske röner konstnärliga framgångar men brister i marknadsföring. Detta gör att det kommer väldigt lite publik.

Ofta finns skälen till det dåliga publikarbetet i bristen på resurser och personal. Ändå finns det mycket som talar för att man till varje projekt – kanske också till verksamhetsbidragen – borde foga krav på en plan för hur publikarbetet skall

genomföras och vilka pengar man avser att vika för detta. Kanske borde man kräva att en viss summa avsätts till produktionsarbete.

6.5. Manual och blanketter

För ansökan om verksamhetsbidrag finns speciella blanketter. Det är viktigt att det i framtiden finns speciella blanketter/ansökningshandlingar för alla slags bidrag. Till dessa bör kanske också riktlinjer fogas. Kulturförvaltningen skulle också kunna ta fram en manual för bidragssökning där det framgår hur en ansökan bör se ut för att få en rättvis behandling. Där kan villkoren för bidraget framgå innan man söker och där kan allt som skall vara med i ansökan preciseras.

7. Tankar om bidragens framtida utformning

7.1. Synen på bidrag

Bidragsberoende har blivit ett slitet ord som används för att beskriva människor som av olika anledningar behöver samhällets stöd för att klara sin överlevnad. Bidrag anses göra människor passiva och de fungerar stigmatiserande. Under 90-talet har detta resonemang kommit att omfatta den offentliga sektorn som helhet. Människor som arbetar inom offentligt finansierade verksamheter är ”tärande”, de är för sin överlevnad beroende av de resurser som genereras av de ”närande”, de som arbetar inom den privata sektorn.

På kulturområdet har detta fått konsekvensen att subventionerade verksamheter kan betraktas som ”tärande” och att bidragsberoendet bland kulturutövarna är av ondo. Problemet är bara att ingen scenkonst kan finnas utan offentliga subventioner, till det är den alltför kostsam. Bidrag till teatergrupper, musikensembler, koreografer etc. (eller för den delen sjukvård) går inte att jämställa med bidrag till människor som av olika skäl inte klarar av sin ekonomi. Offentliga bidrag till olika slags verksamheter anslås i utbyte mot en prestation av något slag. Det är helt enkelt ett sätt att köpa en tjänst. Det offentliga köper mängder av tjänster varje år, från bygg- och anläggningsföretag, cateringfirmor, tillverkare av sjukvårdsmaterial etc. Ingen reagerar naturligtvis över detta. På samma vis är det möjligt att betrakta bidrag till konst och kultur som ett sätt för kommunen att köpa tjänster som de anser att medborgarna är betjänta av.

De pengar som delas ut som bidrag fungerar inte som konstgjord andning för verksamheter som annars inte skulle överleva. De gör det bara lite lättare för professionella konstnärer att kunna ägna sig åt det de gör bäst: konst. Vi har i dans- och teatergenomlysningen betonat att frikulturens status måste höjas. En förändring av synen på bidrag är därvid av största vikt. En idé som knyter an till detta resonemang är den om ”uppdrag”.

7.2. Uppdrag

Definitionen av ”fri kultur” har just det fria initiativet som grund. Samtidigt har ett system vuxit fram sedan 70-talet, där bidragsgivarna med regelbunden omprövning tar ett visst ansvar för finansieringen av fria grupper. Med tiden har sådana ansvarstaganden utvecklats till något som liknar långsiktiga åtaganden.

Ett alternativ för framtiden skulle kunna vara att ge vissa fria scenkonstnärer ett tidsbegränsat uppdrag. Ett ömsesidigt avtal skulle upprättas där kommunen ger en grupp i uppdrag att under tre år spela t. ex. barnteater, eller göra nyskapande dansföreställningar. Ett sådant uppdrag skulle medföra ett tidsbegränsat ansvarstagande från kommunen för de kostnader som ligger i uppdraget, kanske även vad gäller löner.

Fördelen med ett sådant system vore att kulturnämnden då skulle kunna styra över pengar till prioriterade områden. Kulturpolitiska beslut och överväganden skulle också få ett större genomslag genom styrmedel som inte finns idag. Man skulle t. ex. kunna säga att vi behöver tre grupper som spelar barnteater, ge dem olika uppdrag, och sedan kunna hänvisa till detta när man säger nej till andra.

Nackdelar finns också. Uppdrag skulle kunna förstärka den ”institutionalisering” av frikulturen som redan är ett faktum. Risken finns att man helt enkelt går miste om den kreativa kraft som ligger i just det fria initiativet. Att formulera och välja ut ett antal uppdrag innebär en begränsning i det att man därigenom utesluter något annat.

Om uppdragen formulerades i samråd med grupperna och med utgångspunkt i vad de faktiskt gör skulle man å andra sidan kunna få en diskussion mellan grupper och kulturnämnd om vilka förväntningar man har på varandra. En sådan dialog saknas idag.

Ett annat problem med uppdrag är att de är tidsbegränsade. De innebär därför bara en kortsiktig trygghet för uppdragstagaren. Är skillnaden stor mot ordinarie bidrag blir det ekonomiska fallet högt när uppdraget är slut. Uppdrag löser dessutom bara problemen för några få. Vad händer med de andra? Får de sämre resurser? Idén om uppdrag är intressant och bör studeras närmare i en kommande utredning.

7.3. Långa bidrag – korta bidrag

För fria grupper och konstnärer tar arbetet med att söka pengar till en fungerande finansiering mycket tid och kraft. Detta gäller även de som är etablerade och har en mångårig och omfattande verksamhet bakom sig.

Dagens bidrag måste sökas varje år. Detta skapar osäkerhet och omöjliggör ofta långsiktig planering. Kulturrådet har på försök börjat ge treåriga bidrag till vissa grupper. Detta har givetvis många fördelar om bidragen är tillräckligt stora. Är de alltför knappa kan den långa tidsperioden bli kontraproduktiv, i och med att hoppet om en höjning nästa år försvinner. Utredningen om bidragssystemet bör dock titta närmare på detta system.

7.4. Några få stora bidrag – många små bidrag

Ett mycket diskuterat problem är om man skall dela ut många små bidrag eller koncentrera pengarna till få men större bidrag. Bakgrunden är en önskan att kunna ge större bidrag och därmed rimligare villkor till vissa aktörer. Om inte ramanslagen höjs måste detta ske på bekostnad av andra.

Detta är en svår fråga eftersom det finns för lite pengar. Å ena sidan är ambitionen att ge några få bidrag som skapar möjligheter till försörjning alldeles riktig. Å andra sidan har alla de små bidrag som beviljats genom åren möjliggjort framväxten av den fria scenkonst vi har idag, trots att de ofta varit otillräckliga.

Det finns också anledning att ställa frågan hur många grupper man egentligen kan stödja. Det går naturligtvis inte att underhålla alla, men samtidigt är det vanskligt att fixera antalet. Det kan under en period dyka upp flera grupper som är nyskapande och håller hög kvalitet. De skall inte behöva drabbas av att de är för många.

Överhuvud taget är mångfald och återväxt omistliga begrepp i den fria kulturen. Att ta bort alla små bidrag riskerar att dämpa den vitalitet och kreativitet som gör så många projekt möjliga.

Kanske är svaret också på dessa frågor ett införande av flera nivåer i bidragssystemet. Högre bidrag till vissa utvalda, anständiga projektbidrag till andra etablerade projektgrupper och mindre summor för att möjliggöra experiment och nyetablering.

7.5. Möjligheten att köpa föreställningar

För barnföreställningar finns en marknad som är offentligt finansierad. Fria grupper kan ibland sälja 20 föreställningar under en månad och faktiskt försörja sig på detta. Något motsvarande finns inte på vuxensidan utom möjligen för de som turnerar inom Riksteatern.

Kanske skulle man kunna tänka sig ett system där kommunen köper föreställningar av de fria grupperna. På flera sätt är det så projektbidragen fungerar idag. Det skulle vara ett incitament för hög produktivitet och för att spela mycket.

Det kan också vara så att arrangörsledet bör stärkas. Då är det inte nödvändigtvis ett kommunalt ansvar. Det finns redan offentliga stödsystem för arrangörer inom teater- och dansområdet. Frågan om arrangörsstöd bör tas upp i utredningen.

7.6. Löner och försörjning

Kulturnämnden har inte något ansvar för fria konstnärers försörjning. Däremot kan nämnden med stöd i den kulturpolitiska strategin arbeta för att förbättra konstnärernas villkor.

Många inom de kulturpolitiska systemen anser idag att de som har verksamhetsbidrag inom rimliga gränser också skall uppbära lön för vad de gör.

Det betyder att bidragsmodellerna måste göra det möjligt för etablerade scenkonstnärer att försörja sig på sitt arbete utan att gå till a-kassan. Det finns också en principiellt positiv hållning till att löner finns med som utgifter även i projekt.

Detta ställs dock mot en verklighet med begränsade resurser. Eftersom a-kassa och åtgärder fungerat som konstgjord andning och burit en stor del av den fria kulturens försörjningskostnader, skulle relativt mycket pengar behöva skjutas till.

En utredning av bidragssystemen bör undersöka möjligheten att ta fram en policy till lönefrågan både inom fasta fria grupper och vad gäller projekt. Den bör också diskutera bidragsramens storlek i relation till försörjningsproblematiken.

7.7. Rörlighet – Trygghet

Kulturnämnden har skyldighet att pröva varje bidrags relevans i förhållande till kvalitet och andra kriterier. Detta är alltid överordnat ambitionerna att ge trygghet. Den rörlighet som bidragskriterierna medger är på sätt och vis de fria kulturbidragens styrka: de behöver *inte* ta hänsyn till något långsiktigt försörjningsansvar.

En utredning om bidragssystemen borde undersöka om det går att skapa en modell där det finns en basresurs för de etablerade som är tillräcklig, öronmärkta pengar för nya experiment, samt ett regelbundet omprövande av de etablerade med hänsyn till kriterierna, och därmed vägar för förändringar och rörlighet när så är påkallat. Det bör också påpekas att det generellt finns ett visst missnöje med att det i praktiken visat sig vara svårt att genomföra nämnvärda förändringar, åtminstone vad gäller verksamhetsbidrag. I den mån ett sådant missnöje beror på att en stor del av pengarna är låsta i relevanta bidrag, speglar det bara bristen på resurser. Om det däremot beror på att rimliga förändringar inte kunnat genomföras på grund av tröghet i systemet visar det i stället på att något är fel.

7.8. Ansvaret för mångkulturella uttryck

Kulturnämnden stödjer i princip bara professionell konst. Ansvaret för amatörverksamhet eller pedagogisk verksamhet vilar på SDN även om vissa samordnande funktioner finns på förvaltningen.

Ibland ställs bidragsgivaren ändå inför svåra avväganden när bidrag söks av någon som enligt gällande normer är amatör, men som har ett projekt som av olika skäl verkar angeläget och som kanske inte lyckas få bidrag någon annanstans.

Särskilt svåra att bedöma är de så kallade mångkulturella uttryck som blir allt vanligare. Ofta handlar det om professionella artister med ursprung i andra kulturer som vill genomföra projekt som svensk traditionell konstpolitik kan ha svårt att förstå och bedöma. Eller så handlar det om folkligare uttryck som t.ex. flamencodans, som i sin professionella form hamnar i en kulturpolitisk gråzon.

Ett klagörande av ansvaret vad gäller amatörkultur och vissa mångkulturella uttryck bör ingå i utredningen om bidragssystemen.

7.9. Teknisk utrustning, inventarier och lokalförändringar

Ett område som alltid hamnar i ett slags tomrum är kostnader för fria gruppers och teatrars teknik, utrustning, inventarier och lokalförbättringar. Det finns idag inga särskilda pengar att söka för t.ex. teknikupprustning hos vare sig kommunen eller staten. Ibland har grupperna fått sådana bidrag extraordinärt, kanske i samband med att man fått ny lokal eller vid akuta situationer där utjänt teknik hotat verksamheten.

I en kommande utredning bör man diskutera detta problem och överväga möjligheten att införa ett upprustningsbidrag och föra en dialog med KUR i frågan. En annan väg är att uppmuntra grupperna att upprätta investeringsplaner som möjliggör långsiktiga investeringar där kostnaderna slås ut över tid och kan tas av verksamhetsbidraget. I så fall krävs en viss uppräknig av de bidragen, om man vill förbättra den tekniska standarden.

7.10. Konsultativ funktion på kulturförvaltningen

För många grupper eller enskilda konstnärer är det svårt nog att hinna med att kunna hantera de vanliga ansökningarna till KUR, kommun och region. Många känner stor osäkerhet inför hur ansökningar skall se ut och vem man vänder sig till med frågor. Än mindre vet man om, eller hinner med att undersöka, andra möjligheter till finansiering.

Det vore därför en uppgift för bidragsutredningen att fundera över huruvida det skulle vara möjligt att på kulturförvaltningen skapa en konsultativ funktion som kan spela en roll i mer avancerade projekt där pengar skulle kunna sökas från t.ex. EU eller arbetsmarknadsverket. En sådan funktion skulle kunna fungera som samordnare, rådgivare och kontaktlänk mellan bidragssökare och givare.